

ZAKON O NASLJEĐIVANJU SA POSEBNIM OSVRTOM NA PRAVO PREDSTAVLJANJA I PRAVO PRIRAŠTAJA

U rimskom periodu intestatno (zakonsko) nasljeđivanje se primjenjivalo samo onda ako je ostavitelj umro bez testamenta (oporuke), govorilo se da je velika nesreća umrijeti bez testamenta. Tek ako ostavilac nije ostavio testament primjenjivao se Zakonik XII ploča koji je poznavao tri nasljedna reda: sui heredes, proksimus adgnatus i gentiles. Vremenom, po pretorskom pravu gubi značaj neposredna vlast ostavitelja nad agnatskim članovima njegove porodice a to uzrokuje i slabljenje agnatskih veza. Reformama u carsko doba i uvođenjem Justinijanovog sistema (Novela 118) dotadašnje agnatsko srodstvo se posve izmjenilo sa kognatskim srodstvom i nasljednici su svrstani u četiri nasljedna reda.

Prvi nasljedni red:

Čine descendenti svih stepena, a to su potomci ostavitelja sa neograničenom reprezentacijom.

Drugi nasljedni red:

Čine očevi i majčini descendenti., a to su svi preci ostavitelja, sa njegovom braćom, sestrama i predstavljanjem do sinovca, bratića, sestrića i sestričina, bliži preci isključivali su dalje pretke.

Treći nasljedni red:

Čine polubraća i polusestre ostavitelja . sa svojim prvostepenim potomstvom.

Četvrti nasljedni red:

Čine svi pobočni rođaci ili tzv.collaterali., to su lica koja su se pozivala na nasliede prema blizini stepena srodstva bez prava predstavljanja.

Primjenjivao se princip isključivosti nasljednih koljena po kojem je bliži nasljedni red isključivao dalji nasljedni red.

Rođena braća i sestre, od zajedničkog oca i zajedničke majke, su se zvali germani, braća i sestre po zajedničkom ocu consanguinei, braća i sestre samo po majci uterini.

U savremenim pravima rimska praksa da je testamentalno nasljeđivanje pravilo usvojena je u državama angloameričkog pravnog sistema. U evropsko-kontinentalnom sistemu prava, pravilo je zakonsko nasljeđivanje, što je slučaj i u našem pravu.

Zakonsko "intestatsko" nasljeđivanje je prelaženje ostavine na nasljednike na osnovu zakona. Do zakonskog nasljeđivanja dolazi u sljedećim slučajevima: kada ostavitelj nije sačinio testament, kada je testament nepunovažan, kada testamentom nije obuhvaćena cijela imovina, kada u testamentu nije određen univerzalni nego samo singularni

sukcesor, kada testamentalni nasljednik ne može da naslijedi (nedostojnost) ili neće da se prihvati nasljedstva (negativana nesljednička izjava), kada ostavitelj postojeći testament opozove, kada testamentalni nasljednik umre prije ostavitelja.

Činjenice na kojima se zasniva zakonski red nasljeđivanja su: srodstvo (krvno i građansko) ostavitelja i određenog kruga lica koja dolaze u obzir kao njegovi zakonski nasljednici i bračna veza sa ostaviteljem. U savremenim pravima javljaju se i druge činjenice: zajednica života, vanbračna veza, izdržavanje itd..

U prošlosti i u historiji prava postojala je potreba da se u svakom društvu i javnom poretku uspostavi redosljed pozivanja srodnika na zakonsko naslijeđe. Veremenski je to različito shvatano, naročito prilikom računanja srodstva, podjele srodnika, različitog shvatanja porodice, odnosa porodice i pojedinaca prema svojini. U pravnoj nauci se najčešće navode tri osnovna sistema grupisanja srodnika (modela) za regulisanje intestatskog nasljeđivanja.

Prvi sistem ili “Sistem zajednice krvi”

Ovdje se polazi od fiziološke pretpostavke da roditelj daje svojoj djeci po 50% krvnih faktora i da su najbliži srodnici lica koja imaju najveću količinu zajedničke krvi. Najbliži srodnici ostavitelja su njegova rođena braća i sestre jer posjeduju 100% zajedničke krvi. Dalje, slijede djeca ostavitelja, roditelji ostavitelja, polubraća i polusestre ostavitelja jer svi imaju međusobno 50% zajedničke krvi. Po ovom sistemu srodnici sa većom količinom zajedničke krvi imali bi prednost nad onima koji imaju manju količinu zajedničke krvi. Ovo bi značilo da rođeni brat i sestra automatski isključuju iz prava na naslijeđe djecu ostavitelja, roditelje i druge srodnike. Srodnici sa istom količinom zajedničke krvi nasljeđivali bi na jednake dijelove. Ovaj sistem ne uzima u obzir druge bitne činjenice, koje su presudne za utvrđivanje pravnorelevantnih veza među srodnicima. Naročito ne uzima u obzir podjelu srodnika na potomke, pretke i pobočne srodnike, ne vodi računa o stepenu srodstva ostavitelja i njegovih srodnika. U javnom poretku savremenih i modernih država nije prihvaćen zbog toga što bi se njegovom primjenom dovelo do poremećaja u osnovnom sistemu vrijednosti javnog poretka.

Drugi sistem ili “Sistem stepena srodstva”

Datira iz rimskog prava. Sistem srodstava je opšte usvojena činjenica koja je značajna u mnogim pravnim oblastima (porodično, upravno, krivično, procesno građansko i krivičnom pravu). Ova činjenica utiče na mogućnost stupanja u brak, izuzeće, incest i drugo. Sama činjenica srodstva lako se utvrđuje i to je egzaktna operacija računanja koja pruža i objektivnost i sigurnost u radu sukcesije. Prema civilnom računanju srodstva koji je prihvaćen u svim savremenim pravima srodnici se prema ostavitelju pozivaju po slijedećem redu:

PRVI STEPEN: djeca i roditelji ostavitelja

DRUGI STEPEN: Unuci, braća i sestre, djede i babe

TREĆI STEPEN: Praunuci, pradjede i prababe, sestrići i bratići, stričevi i ujaci, tetke.

Ovo znači da srodnici bližrg stepena isključuju srodnike daljeg stepena srodstva. Ovaj istem je manjakav iz razloga što može dovesti do situacija koje ne odgovaraju stvarnom intenzitetu veze između srodnika na primjer: roditelji mogu da isključe unuke i slično. Nedostatak ovog sistema je činjenica da ignoriše podjelu srodnika na potomke, pretke i pobočne srodnika.

Složeni sistem:

Zbog nedostatka prva dva sistema složeni ili kombinovani sistem počiva na činjenici da se svaki zakonski redosljed pozivanja na naslijeđe mora temeljiti na više elemenata. Kao osnovni element uzima se podjela srodnika na potomke, pretke i kolaterale. Ovaj sistem u zavisnosti od kombinacije elemenata se dijeli na:

A) SISTEM BLISKOSTI SRODSTVA

B) PARENTELARNI SISTEM (grupisanje krvnih srodnika u parentele-koljena)

A) SISTEM BLISKOSTI SRODSTVA

Polazi od podjele srodnika na potomke, pretke i pobočne srodnike i formira tri odgovarajuće grupe srodnika, zastupljen je francuskom pravu. Prema francuskom Code civil prvi nasljedni red čine potomci ostavitelja, drugi nasljedni red čine njegovi preci (roditelji) i određeni pobočni srodnici, treći nasljedni red čine babe i djede i ostali preci, četvrti nasljedni red čine ostali pobočni srodnici (osim onih iz drugog nasljednog reda)

B) PARENTELARNI SISTEM (grupisanje krvnih srodnika u parentele-koljena)

Parentele ili nasljedna koljena su skupovi srodnika koji potiču iz istog ili istih predaka kao rodonačelnika koji su prema ostavitelju, istog ranga. Rodonačelnik prve parentele je sam ostavitelj (koljeno potomka), rodonačelnici druge parentele su roditelji ostavitelja i njihovo potomstvo, rodonačelnici treće parentele su djedovi i babe ostavitelja (četiri rodonačelnika) sa svojim potomstvom, rodonačelnici četvrte parentele su pradjedovi i prababe ostavitelja (osam rodonačelnika) sa svojim potomstvom, itd.

Ovaj sistem pojavio se još u starogrčkom pravu, jevrejskom pravu, a razvio se tokom 18. i 19. vijeka u germanskom pravu. On se ogleda u hijerarhiji pozivanja na naslijeđe pojedinih parentela, pri čemu se uzima u obzir podjela srodnika na potomke, pretke i pobočne srodnike, blizina stepena srodstva, primjena pravila o predavljanju i priraštaju.

Prema odnosu primjene pripraštaja i predavljanja ovaj sistem se dijeli na dvije grane:

B1) Parentalno-graduelni sistem

Parentalno-graduelni sistem počiva na neograničenoj primjeni prava priraštaja (jus accrescendi) i daje odlučujuću prednost stepenu srodstva (Gradus) unutar parentele. Po ovom sistemu rođak bližeg stepena srodstva u svakom slučaju isključuje iz naslijeđa rođaka daljeg stepena srodstva.

Primjer: Ostavitelj je u prvoj parenteli ostavi kćerku i tri unuka od ranije preminulog sina, svu zaostavštinu će kao jedini nasljednik dobiti kćerka ostavitelja, jer je ona sa ostaviteljem u prvom a njegovi unuci u drugom stepenu srodstva. Zbog toga što se naslijeđe uvijek predaje srodniku, odnosno srođnicima koji su sa ostaviteljem u bližem stepenu srodstva skoro ni u jednom pravu nije neograničeno prihvaćen, jer dovodi do nepravičnog rješenja.

U svaremenim pravima najčešće se primjenjuje od četvrte parentele, odnosno od treće parentele.

B2) Parentelarno-linearni sistem.

Za ovaj sistem je karakteristična prvenstvena i neograničena podjela prava predstavljanja (jus representationis), naziva se još i linearni sistem. Po ovom sistemu nasljedni redovi su uređeni tako da oni ostaviteljevi rođaci, koji su o svom zajedničkom pretku bliži ostavitelju isključuju iz naslijeđa sve one druge rođake ostavitelja koji su, preko svog zajedničkog pretka, ostavitelju dalji. Unutar jedne parentele srođnici se pozivaju na naslijeđe prvenstveno po linijama (linea). Znači ako je ostavitelj imao troje djece, formiraju se tri linije. Ako jedno dijete ostavitelja, na primjer, nije doživjelo trenutak delacije, ili je nedostojno da naslijedi, na naslijeđe se pozivaju djeca tog lica (unuci ostavioca) i dobijaju onaj dio koji pripada toj liniji (onoliko koliko bi dobilo dijete ostavioca kao nosilac linije) da je moglo da primi naslijeđe. Zaključak je da se, predstavljanje primjenjuje sve dokle god ima nishodne linije. Tek u slučaju da u jednoj liniji nema članova (srođnika) primjenjuje se pravo priraštaja.

Ovaj sistem iskazuje niz prednosti a to su: pravilniji redosljed pozivanja na naslijeđe, izjednačava mlađe generacije sa starijim u mogućnostima pozivanja na naslijeđe, omogućava pozivanje na naslijeđe većeg broja srođnika što stvara socijalizaciju funkcije nasljeđivanja. Zbog ovih prednosti ovaj sistem je u većini prava usvojen kao osnovni princip pri formiranju zakonskog reda nasljeđivanja.

Zakon o nasljeđivanju (Službeni glasnik RS broj 1/09) uređuje pitanje nasljeđivanja u Republici Srpskoj, krug zakonskih nasljednika, nasljeđivanje na osnovu testamenta, pitanje nasljedno-pravnih ugovora, trenurak prelaska zaostavštine na nasljednike i druga pitanja koja se tiču nasljeđivanja.

Zakon sadrži odredbe po kojim su svi građani su pod istim uslovom ravnopravni u nasljeđivanju, vanabračno srodstvo se izjednačava u pogledu nasljeđivanja sa bračnim. Srodstvo potpunog usvojenja se izjednačava sa srodstvom po krvi. U slučaju potpunog usvojenja prestaju međusobna nasljedna prava usvojenika i njegovih potomaka sa njegovim srođnicima po krvi.

Zakon kaže da se može naslijediti po zakonu i po testamentu, i to su osnovi pozivanja na naslijeđe. Testamentom se može raspolagati samo u granicama i pod uslovima koji su određeni zakonom. Zaostavština bez nasljednika postaje svojina Republike Srpske.

Ako zakonom nije drugačije određeno umrlog nasljeđuju : svi njegovi potomci ,njegov supružnik, njegovi roditelji , njegova braća i sestre i njihovi potomci, njegovi djedovi i babe i njihovi potomci i njegovi ostali preci. Ova lica nasljeđuju po nasljednim redovima, nasljednici bližeg nasljednog reda isključuju iz nasljedstva nasljednike daljeg nasljednog reda, RS je posljednji zakonski nasljednik.

PRVI NASLJEDNI RED

Zaostavštinu umrlog prije svega nasljeđuju njegova djeca i njegov supružnik. Nasljednici ovog nasljednog reda nasljeđuju na jednake nasljedne dijelove.

Ovu normu prati i norma koja reguliše pravo reprezentacije .Suština prava reprezentacije da dio zaostavštine koji bi pripao ranije umrlom djetetu da je nadživjelo ostavioca nasljeđuju njegova djeca , unučad ostaviočeva na jednake dijelove, ako je neko od unučadi umrlo prije ostavitelja, dio koji bi pripao njemu da je bio živ u trenutku smrti ostaviočeve pripada praunučadi ostaviočevoj , na jednake dijelove i tako redom sve dok ima potomaka ostaviočevih..

DRUGI NASLJEDNI RED

Zaostavštinu umrlog koji nije ostavio potomke nasljeđuju njegov supružnik i njegovi roditelji . Roditelji umrlog nasljeđuju polovinu zaostavštine na jednake dijelove, a drugu polovinu zaostavštine nasljeđuje supružnik umrlog. Ako iza umrlog nije ostao supružnik, roditelji umrlog nasljeđuju cijelu zaostavštinu na jednake dijelove.

I ovdje imamo primjenu prava reprezentacije, te ako je jedan roditelj ostaviočev umro prije ostavioca , dio zaostavštine koji bi mu pripao da je nadživio ostavioca nasljeđuju njegova djeca (braća i sestre ostavioca), njegova unučad i njegovi dalji potomci po pravilima koji se primjenjuju kada umrlog nasljeđuju njegova djeca i ostali potomci. Ako su oba roditelja umrla prije ostavioca primjenju se pravo predstavljanja. U svim slučajevima ostaviočeva braća i sestre samo po ocu nasljeđuju majčin dio , odnosno očev dio, a rođena braća i sestre sa braćom i sestrama po ocu, očev dio , a sa braćom i sestrama po majci, majčin dio.

Ako je jedan roditelj ostaviteljev umrlo prije ostavitelja a nije ostavio nijednog potomka, dio zaostavštine koji bi mu pripao da je nadživio ostavioca nasljeđuje drugi roditelj, a ako je i ovaj umro prije ostavioca, njegovi potomci nasljeđuju ono što bi pripalo i jednom i drugom roditelju po pravilima prava predstavljanja.

Ako oba roditelja umru prije ostavitelja, a nisu ostavili nijednog potomka , cijelu zaostavštinu nasljeđuje nadživjeli supružnik ostaviteljev.

TREĆI NASLJEDNI RED

Zaostavštinu umrlog koji nije ostavio ni potomke, ni roditelje, niti su roditelji ostavili nekog potomka, ni supružnika nasljeđuju njegovi djedovi i babe. Jednu polovinu nasljeđuju djed i baba sa očeve strane, a drugu polovinu djed i baba sa majčine strane.

Djeda i baba iste loze nasljeđuju na jednake dijelove. Ako je neko od predaka jedne loze umro prije ostavitelja, dio zaostavštine da je nadživio ostavioca nasljeđuju njegova djeca, po pravilima koja važe kada umrlog nasljeđuju njegova djeca. U svemu ostalom za nasljedno pravo djeda i baba jedne loze i njihove djece važe pravila po kojima nasljeđuju roditelji ostaviočevi i njihova djeca. Ako su djed i baba jedne loze umrli prije ostavioca, a nisu ostavili nijedno dijete, dio zaostavštine koji bi im pripao da su nadživjeli ostavioca nasljeđuju djed i baba druge loze i njihova djeca.

ČETVRTI NASLJEDNI RED nije sadržan u ranijem zakonu, nego ga uvodi novi Zakon o nasljeđivanju:

Ostaviteljevi pradjedovi i prababe sa očeve strane nasljeđuju na jednake dijelove polovinu zaostavštine, a drugu polovinu na jednake dijelove nasljeđuju ostaviočevi pradjedovi i prababe sa majčine strane. Ako neko od ovih predaka ne može i neće da naslijedi, njegov dio nasljeđuje supružnik ako je predak ostaviočev. Ako predak iste loze ne može ili neće da naslijedi, njegov dio nasljeđuje drugi predak iste loze. Ako pradjedovi i prababe jedne loze ne mogu ili neće da naslijede, njihov dio nasljeđuju drugi par predaka iste loze. Ako pradjedovi i prababe jedne loze ne mogu ili neće da naslijede, njihov dio nasljeđuju pradjedovi i prababe druge loze.

Ovaj zakon poznaje i ostale nasljedne redove, pa kaže da zaostavštinu poslije ostaviočevih pradjedova i prababa, nasljeđuju dalji preci, redom, shodno pravilima po kojima nasljeđuju njegovi pradjedovi i prababe.

Republika Srpska nasljeđuje ako ostavilac nema drugih zakonskih nasljednika, Republika Srpska se ne može odreći naslijeđa, a zaostavština koju naslijedi Republika Srpska postaje njena imovina.

Prema ranijem shvatanju i zakonskoj regulativi pravo predstavljanja se iscrpljivalo u trećem nasljednom redu. Pravo predstavljanja je bilo ograničeno samo da djecu baba i djedova, te ukoliko njihova djeca tj. ujaci, sričevi teteke ostavioca po ocu i majci, nisu nadživjeli ostavioca ne mogu se osloncem na pravo predstavljanja pozvati na naslijeđe djedova i baba i njihovih potomaka. (Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, broj GvI-12/87 od 18.07.1987, Bilten VSBiH broj 198/73 odluka broj 66, koji je kasnije prihvatio i Ustvni sud Bosne i Hercegovine .

Nepotuno usvojenje: Usvojenik iz nepotupnog usvojenja i njegovi potomci imaju prema usvojiocu ista nasljedna prava kao i ostaviočeva djeca i drugi njegovi potomci, osim ako pri usvojenju ta prava nisu ograničena ili su savim isključena. U slučajevima u kojima usvojenik i njegovi potomci nasljeđuju usvojioca kao njegova djeca, usvojilac nasljeđuje usvojenika i

njegove potomke. Usvojlac ima na zaostavštini usvojenika i njegovih potomaka ista prava koja ima odgovarajući predak usvojenika prema svojim potomcima. Usvojenik i njegovi potomci ne nasljeđuju usvojiočeve srodnike, njegovog supružnika, ni druge njegove usvojenike. Srodnici usvojioca i njegov supružnik prilikom nepotpunog usvojenja ne nasljeđuju usvojenika ni njegove srodnike. Nepotpunim usvojenjem ostaju nedirtnuta prava nasljeđivanja između usvojenika i njegovih srodnika. Usvojenik iz nepotpunog usvojenja i njegovi potomci ne mogu naslijediti usvojioca ako je usvojlac podnio zahtjev za raskid usvojenja, a poslije njegove smrti se utvrdi da je zahtjev bio osnovan.

POVEĆANJE NASLJEDNOG DIJELA DJECE:

Kada su djeca koja nemaju nužnih sredstava za život pozvana na naslijeđe sa supružnikom ostaviočevim, sud može na njihov zahtjev odlučiti da naslijeđe i jedan dio zaostavštine koji bi po zakonu trebalo da naslijedi supružnik. Sud može odlučiti da djeca naslijeđe cijelu zaostavštinu ako je ona male vrijednosti i ako bi njenom podjelom djeca zapala u oskudicu. Ako neko od djece nema nužnih sredstava za život može zahtijevati povećanje svog dijela kako prema supružniku tako i prema ostaloj djeci ostaviočevoj. U ovim slučajevima sud uzima u obzir sve okolnosti, a naročito će cijeniti imovinske prilike i sposobnosti za privređivanje svakog djeteta i supružnika, trajanje bračne zajednice, kao i vrijednost zaostavštine.

NASLJEDNA PRAVA SUPRUŽNIKA

Pravo nasljeđivanja na osnovu zakona između supružnika prestaje razvodom braka ili poništenjem braka. Supružnik nema pravo na naslijeđe u slijedećim situacijama : ako je ostavilac podnio tužbu za razvod braka, a poslije smrti ostaviteljeve se utvrdi da je tužba bila osnovana, ako je njegov brak sa ostaviteljem oglašen za nepostojeći ili je poništen poslije smrti ostaviočeve iz uzroka za čije je postojanje nadživjeli supružnik znao u vrijeme zaključenja braka i ako je njegova zajednica života sa ostaviteljem bila trajno prestala njegovom krivicom ili u sporazumu sa ostaviocem.

Na isti način na koji se može povećati nasljedni dio djece ostavitelja , može se povećati nasljedni dio supružnika i roditelja ostaviočevih kada su pozvani na naslijeđe sa bračnim drugom ostaviočevim. Ako je između roditelja ostaviočevih zajednica života trajno prestala, a samo jedan roditelj nema sredstava nužnih za život taj roditelj može zahtijevati povećanje nasljednog dijela u odnosu na druge nasljednike.

AUTORSKA PRAVA UMRLOG

Nasljeđuju njegova djeca , njegov supružnik i njegovi roditelji i to po nasljednim redovima , nasljednici bližeg nasljednog reda isključuju iz nasljedstva nasljednike daljeg nasljednog reda. Ukoliko nema ovih nasljednika , autorska prava nasljeđuje Republika Srpska.

Nužni nasljednici su djeca umrlog , usvojenici koji imaju pravo da naslijede oastavitelja i njegov supružnik. Ostali potomci umrlog, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi roditelji i njegova braća i sestre su nužni nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju

nužnih sredstava za život. Ova lica su nužni nasljednici kada su po zakonskom redu nasljeđivanja pozvani na naslijeđe.

Nužni nasljednici imaju pravo na dio zaostavštine kojom ostavilac ne može raspolagati i koji se naziva nužni dio. Nužni dio djece, usvojenika i supružnika iznosi jednu polovinu, a nužni dio ostalih nasljednika jednu trećinu od onog dijela koji bi svakom pojedinom od njih pripao po zakonskom nasljeđivanju.

Ostatkom zaostavštine može zavještalac raspolagati po svojoj volji i taj dio zaostavštine se naziva raspoloživi dio.

Na naslijeđe se pozivaju lica koje je sam zakon odredio da budu nasljednici, kada ostavitelj nije označio nasljednike testamentom, niti to utvrdio ugovorom, odnosno kada ostavilac u pogledu svog imanja nije uopšte učinio nikavu izjavu volje za slučaj smrti. Ovo je najčešći, ali nije i jedini slučaj zakonskog nasljeđivanja. Dešava se da je ostavitelj sačinio testament ili ugovor o nasljeđu kojim nije raspolagao svojom cjelokupnom imovinom, dio koji nije raspolagao ugovorom ili testamentom se raspoređuje na zakonske nasljednike. U situaciji kada testamentalni ili ugovoreni nasljednik odbije da primi naslijeđe, ili je nesposoban ili nedostojan da naslijedi, ako umre prije ostavitelja ili se ništa ne zna za njega. Kada testament ili ugovor o nasljeđu nije punovažan i bude poništen iz bilo kojeg razloga, ovo važi i za ugovor o diobi nasljedstva.

Zakonsko nasljeđivanje je dvojako i razliku jemo: redovno i vanredno zakonsko nasljeđivanje.

Redovno zakonsko nasljeđivanje se uopšte primjenjuje i zasniva se na krvnom srodstvu, sa kojim se izjednačava u izvjesnim slučajevima srodstvo po usvojenju. Tek kada nema krvnih srodnika u određenim stepenima, naslijeđe se zasniva na braku, ako pak nema ni supružnika nasljeđuje država. Glavno načelo Nasljednog prava pri zakonskom nasljeđivanju je primjena pravila da krvni srodnici imaju pravo na naslijeđe. Osnova zakonskog nasljeđivanja je krvno srodstvo, ztajednica krvi je činjenica koja dovodi do toga da jedno lice nasljeđuje po zakonu drugo lice.

Kao drugi princip pri nasljeđivanju ističe se **načelo predstavljanja**, ili pravo predstavljanja. Ovo načelo se sastoji u tome što se na naslijeđe poziva udaljeniji srodnik i to tako što mu se daje onaj udio u nasljeđu na koji bi on prema principu blizine srodstva mogao imati pravo ako bi bio na mjestu svog, ostaviocu, bližeg srodnika, bilo da je taj srodnik predak ili potomak. Znači dalji srodnik dobija onaj dio koji bi mu inače mogao pripasti, ako bi se gledala samo blizina srodstva, tek u slučaju da je on na mjestu drugog nekog svog srodnika u nasljeđu. Predstavljanje se sastoji u tome da se jedan ili više udaljenih srodnika približe dekujusu za jedan ili više stepena, da bi mogli dobiti ono što bi inače dobio bliži srodnik, koji se ne poziva na naslijeđe, bilo zato što je umro bilo što ne postaje nasljednik iz nekog drugog razloga.

Ovo načelo, se pojavljuje kao korektiv načelu da se samo najbliži srodnici pozivaju na naslijeđe. Kada bi se dosljedno sprovelo pravilo da je blizina srodstva jedino mjerodavna za red i raspodjelu zaostavštine, onda bi se vrlo često dešavali slučajevio koji bi očigledno bili nepravični. **Primjer:** Ostavilac je imao dva sina, jedan sin je umro prije ostavitelja a iza sebe je

ostavio sina , unuka ostaviočevog, naslijeđe bi samo dobio sin ostavioca koji je živ kao potomak prvog stepena , što je nepravilno.

Pravo predstavljanja su formirali naročiti obziri i društvene potrebe , suština ovog prava je stupanje potomaka na mjesto svog oca , da bi naslijedili ono što bi naslijedio srodnik prvog stepena.

Predstavljati se mogu potomci ili pak preci, odnosno na dva načina suprotna jedna drugom.

Prvi slučaj je mnogo češći i dozvoljen je u većini zakonodavstava, a sastoji se u tome da sa potomak ranije umrlog ili iz naslijeđa isključenog srodnika , poziva na naslijeđe kada se nalazi na položaju tog svog pretka i prima onaj nasljendi dio koji bi pripao tom pretku. Primjer: Ostavilac je ima dva sina od kojih je jedan umro prije ostavitelja , a ostavio je iza sebe potomstvo , njegova djeca naslijeđuju po pravu predstavljanja nasljedni dio svog oca da je nadživio ostavitelja. U ovom slučaju predstavljanja se vrši u nishodnoj liniji, nishodno, ali je njegovo dejstvo ushodno jer se dalji srodnik (potomak) penje na stepen viši od onoga na kojem bi on bio bez prava predstavljanja.

Drugi slučaj ili predstavljanje predaka postoji kada se umjesto jednog bližeg pretka ostaviočevog , poziva na naslijeđe drugi , dalji predak. Ovo je ushodno predstavljanje .Primjer: Ako naslijeđe treba da pripadane roditeljima ostaviočevim, pa je otac ranije umro , onda bi se po pravu predstavljanja pozivao očevo otac , djed ostaviočev, tada se on spušta na stepen svog sina i naslijeđuje konkurentno sa mjakom ostaviočevom onaj dio koji inače pripada samo pretku prvog stepena.

Što se tiče predstavljanja potomaka preko predaka, ono nikada ne biva u sporednoj liniji u korist kolateralala.Nema slučajeva , da je pozitivno pravo jedne zemlje pozvalo pretka, rodonačelnika, jednog ranije umrlog kolateralala, na mjesto tog kolateralala, a njegovog potomka.Razlog leži u tome što je takav predak nekog kolateralala dekujusovogh ili i sam krvni srodnik dekujusov, i onada se on poziva na naslijeđe u tom svojstvu, zauzimajući bliže i bolje mjesto nego onaj koga bi imao predstavljati; ili pak nije krvni srodnik dekujusov, i onda se uopšte i ne uzima u obzir za nasljeđivanje.Ovo znači da u ushodnoj liniji može biti predstavljanja samo kod predaka dekujusovih, u prvoj liniji, dok u nishodnoj linij, predstavljanje ranije umrlog pretka, a u korist potomaka , može biti i kod srodnika u pobočnim linijama, kod kolateralala.

Sistem neograničene (Čiste) reprezentacije se može izvesti dosljedno do krajnjih granica i to tako da svako predak dekujusov, počev od roditelja bude predstavljen svojim potomcima.Ako tih potomaka nema , onda bi bio predstavljen svojim najbližim precima (ocem i majkom,a djedom i babom dekujusovim), pod pretpostavkom da su oni još u životu., ako nisu u životu , on bi bio predstavljen njihovim potomcima.Ako nema ni tih potomaka, išlo bi se ka još udaljenijem pretku, odnosno njegovim potomcima, i tako dalje, sve dok se ne dođe do krajnjih granica srodstva , koje se uopšte mogu utvrditi.Ako nema potomaka dekujusovih koji bi se u prvom redu mogli pozvati na naslijeđe, ovako izloženo načelo dovelo bi do cijepanja nasljedstva na očevu i majčinu lozu.U očevoj lozi bi se cijepanje nastavilo na loze njegovog oca i majke , a to bi isto bilo i u majčinoj lozi.Kada bi se došlo do pradjeda i prababa , cijepanje bi se i dalje nastavilo i za naslijeđe bi konkurisali predstavnici više loza , mada bi oni prema svom auktoru nejednako bili udaljeni od dekujusa.

Dekujusovi potomci A i B su ranije umrli i naslijeđe prelazi na roditelje dekjusa B i G. Njima pripada o $\frac{1}{2}$ zaostavštine, oni nisu u životu, a ni potomstvi im nije u životu odnosno potomak R. Roditelji dekjusa BiG biće predstavljeni svojim roditeljima Đ i E, tako da svako od njih dobije po $\frac{1}{4}$ zaostavštine. Samo je E u životu, a Đ je umro i nema potomaka, ni predaka, niti pretkovih potomaka, te njegov dio pripada E, te će E dobiti polovinu zaostavštine. Što se tiče G on će biti predstavljen svojim roditeljima ŽiZ i svaki od njih dobija po $\frac{1}{4}$ zaostavštine. Međutim Ž i Z nisu više u životu, pa kao nemaju ni potomaka, moraju biti predstavljeni svojim precima. Ž će biti predstavljen svojim roditeljima I iJ, od kojih će svaki dobiti po polovinu dijela koji pripada Ž, dakle po $\frac{1}{8}$. I pripada osmina, a druga osmina, pošto J nije u životu ide po pravu predstavljanja roditeljama učenika J, M i N, a zatim njihovim potomcima O odnosno P, pošto oni nisu u životu, te će licu P pripasti druga osmina. Ovo je jedan isključivo teorijski zamišljen i doljedno izveden sistem, bez obzira na pozitivno pravo.

Parentalni sistem ili linearna forma: Suština ovog sistema se sastoji u hijerarhizaciji pojedinih loza srodnika ostaviočevih, tako da se vrši sukcesivno pozivanje na naslijeđe. Ovdje se počinja od potomaka ostaviočevih, koji obrazuju pravu grupu, zatim dolaze otac i majka sa svojim potomcima, treću grupu čine dva djeda i dvije baba ostaviteljeve sa svojim potomstvom. Četvrtu grupu obrazuju pradjede i prababe sa svojim potomstvom itd, svaka grupa se poziva na naslijeđe tek kad ne bude bilo nasljednika iz prethodne grupe. U granicama jedne iste grupe primjenjuje se neograničeno pravo predstavljanja. Kada se ovaj prentalno –linearni sistem uporedi sa sistemom čiste reprezentacije uočava se razlika. Razlika se sastoji u tome što kod sistema čiste reprezentacije na naslijeđe konkurišu istovremeno i nasljednici koji proističu iz predaka ostaviočevog raznog udaljenja, tj, raznih stepena, dok kod parentalnog sistema samo srodnici koji potiču od istog auktora i mogu konkurisati za naslijeđe. Kod sistema čiste reprezentacije blizina stepena srodstva, ne igra nikavu ulogu, a kod parentalnog sistema ima relevantan značaj pri utvrđivanju hijerarhijskog reda pojedinih grupa što se pozivaju sukcesivno na naslijeđe. Koji je predak bliži, njegova se grupa, kojoj je on nosilac prava poziva na naslijeđe.

Čisti reprezentacioni sistem sa nasljednim režimima, izveden na osnovu principa stepena srodstva ili zajednice krvi nigdje nije usvojen. Na prvom mjestu se opaža lakše raspoređivanje zaostavštine, bez pravila o visini nasljednih dijelova i nema potrebe za obilježavanjem kruga koji bi obuhvatio srodnike koji se pozivaju na naslijeđe, što je jedan konstruisani nasljedni sistem. Ipak njegovi pojedini elementi, osnovne ideje iz načela predstavljanja nalaze se ostvareni u mnogim zakonodavstvima. Sistem čiste reprezentacije se sastoji iz tri glavna principa:

- A) neograničeno predstavljanje ranije umrlih predaka preko njihovih potomaka**
 - B) pozivanje daljih predaka, na mjesto umrlih, bližih (predstavljanje potomaka, nasuprot predstavljanju predaka)**
 - C) načelo diobe i poddiobe zaostavštine sve dotle, dok se srodstvo po linijama bude račvalo.**
- Ova tri principa mogu biti i pojedinačno prihvaćeni, bili u čistom obliku, bilo sa određenim odstupanjima**

Čest je slučaj da se jedan od nasljednika poziva na naslijeđe nezavisno od načela predstavljanja, dok se drugi poziva po načelu predstavljanja. Dešava se da načela predstavljanja dođe u sukob, sa nekim drugim načelom koje isto dominira Nasljednim pravom. U situacijama kada potomci predstavljaju svog ranije umrlog pretka i primaju onaj nasljedni dio koji bi inače pripao tom pretku, da je on postao nasljednik. Spor se vodi oko toga da li je reprezentant nasljednik po svom vlastitom pravu ili na osnovu jedne zakonske fikcije, nasljeđuje posredstvom prava svog pretka. U pravnoj teoriji postoji dvojako mišljenje, po jednom reprezentant je potomak ranije otpalog srodnika, ne nasljeđuje po svom vlastitom pravu, iure proprio, već po tuđem pravu, po pravu onog pretka, koga će predstavljati (iure praedefuncti parentis). Po ovom shvatanju potomak je samo zato nasljednik što bi umrli predak bio nasljednik, te dobi naslijeđe preko tog pretka, koristeći se pravom naslijeđa tog pretka. Kada se primjenjuje ovo predstavljanje uvijek postoje dvije vrste predstavljanja, dva naslijeđa. Na prvom mjestu reprezentant nasljeđuje pravo naslijeđa svog umrlog pretka, pa onda, kao titular tog prava nasljeđuje ostavioca o čijoj je zaostavštini riječ. Praktična posjedica ovog shvatanja, proizilazi da bi reprezentant morao biti sposoban i dostojan da naslijedi svog pretka, a njegov predak odnosno reprezentirani bi morao da bude sposoban i dostojan prema ostavitelju. U odnosu na reprezentiranog i ostavitelja, reprezentant ne bi morao biti dostojan prema ostavitelju, pošto ga on ne nasljeđuje neposredno. On je nasljednik reprezentiranog i dovoljno je da prema njemu bude dostojan. Po drugom mišljenju, značaj reprezentacije je mnogo prostiji. Potomak jednog umrlog srodnika nasljeđuje po svom vlastitom pravu i to nasljeđuje neposredno ostavitelja. Njegov odnos prema ranije umrlom svom pretku se sastoji u tome, što se on na osnovu jedne zakonske privilegije, penje na stepen svog pretka, da bi dobio onaj rang, koji ima taj predak, te da bi tako u pogledu blizine srodstva prema ostaviocu bio izjednačen sa onima koji su u istom stepenu srodstva sa ostaviocem kao i njegov umrli predak. Ovim se samo ublažava i koriguje načelo da najbliži srodnici moraju prvenstveno biti pozvani na naslijeđe, pa se blizina srodstva ne mjeri isključivo stepenima srodstva. Pravo predstavljanja daje potomku formalnu zaštitu da ga bliži srodnici ne isključe iz nasljedstva. Inače, taj potomak se u svemu koristi čisto ličnim svojim pravom i svojim ličnim odnosima i osobinama. U pogledu dostojnosti za nasljeđivanje proizilazi iz ovog shvatanja da reprezentant, pošto nije nasljednik onoga koga predstavlja, ne mora prema njemu biti ni sposoban, ni dostojan. Bitno je da on bude prema ostaviocu dostojan i sposoban.

Od ova dva mišljenja pravilnije je ovo drugo. Pravo predstavljanja, je samo jedna beneficija pozitivnog prava koja se sastoji u tome da se srodnik u daljem stepenu srodstva izjednačuje, usljed pomjeranja na stepen srodstva ranije umrlog pretka, sa onim srođnicima, koji bi sa tim pretkom nasjeđivali i nema drugi značaj.

Uslovi prava predstavljanja:

Prvi uslov je da reprezentant (predstavnik) bude zakonski potomak reprezentiranoga. Drugi uslov je da predak koji se predstavlja nije posato nasljednikom, ma iz kog uzroka a najčešći slučaj je smrt pretka. Smrt je dosta najčešći, ali ne i jedini povod za predstavljanje. Za primjenu prava predstavljanja glavno je da predak nije postao nasljednikom, bilo zato što nije živ, ili što je nesposoban ili nedostajona.

Ostaje samo jedan diskutabilan slučaj u kojem se ne može pouzdano reći, da li ima mjesta predstavljanju ili ne. To je slučaj kada se predak odrekne naslijeđa. U sumnji odricanja od naslijeđa, smatra se izjava važi i za potomke, osim ako nije učinjena u korist potomaka, što je prihvaćeno u pozitivnom pravu.

Predstavnik ili reprezentant mora da ima ličnu sposobnost i dostojnost prema ostaviocu. Pošto nije nasljednik reprezentiranog, ne mora prema njemu biti dostojan. Kada se sposobnost i dostojnost određuju samo prema ličnosti ostavioca, proizilazi da je potrebno da je reprezentant rođen, odnosno bio začet, u vrijeme smrti ostavioca, a ne i onoga koga predstavlja. **Primjer:** Unuk koji je rođen nakon smrti svog djeda može predstavljajući oca i djeda naslijediti pradjeda, samo ako je bio rođen ili bar začet i vrijeme smrti pradjedove.

PRAVO PRIRAŠATAJA

Osnovno pravilo parentalno-linearne sistema, pa prema tome i našeg pozitivnog prava je da svi srodnici istog kvaliteta i stepena srodstva, kao zakonski nasljednici nasljeđuju zaostavštinu na jednake dijelove. Jednakost nasljednih kvota postoji pod pretpostavkom ispunjena dva uslova: jednakost stepena srodstva i jednakost kvaliteta srodstva. U ovom sistemu raspodjela zaostavštine zasniva se na podjeli srodnika na linije-grane i unutar svake linije na dalje ogranke. Treba naročito voditi računa o ovom drugom uslovu, jednakosti kvaliteta srodstva. To znači da treba razlikovati srodnike, ukoliko su u pitanju pobočni srodnici, po broju zajedničkih predaka na strani pojedinih lica, to jeste da li pobočni srodnici istog stepena srodstva imaju zajedno sa ostaviocem jednog ili oba zajednička pretka. U drugom nasljednom koljenu treba razlikovati nasljedno-pravni položaj rođene braće i sestara ostavioca (germani) od nasljedno-pravnog položaja braće i sestara po ocu (consangunei) od nasljedno-pravnog položaja rođene braće i sestara ostavioca samo po majci (uterini). Prvi, rođena braća i sestre, budući da su sa drugim istog stepena srodstva, imaju drugačiji kvalitet srodstva i učestvuju kao članovi obje linije u drugom nasljednom koljenu, konkurišući eventualno i na naslijeđe putem korišćenja prava predstavljanja, obje polovine zaostavštine. Drugi, braća i sestre samo po ocu ili samo po majci, mogu konkurisati na naslijeđe samo polovine zaostavštine koji pripada liniji kojoj oni pripadaju, ali ne i na naslijeđe druge polovine. Isti je slučaj i u bilo kojem koljenu i u bilo kojoj liniji trećeg i dalje nasljednih koljena, tako ja jednakost nasljedničkih kvota predstavlja, kao što je u životu najčešće slučaj, jednak kvalitet srodstva, a što znači da u krajnjoj liniji je što je u životu i najčešće slučaj dio ukupne zaostavštine koji pripada srodnicima istog stepena srodstva, s obzirom na različitost kvaliteta srodstva, ne mora biti uvijek isti.

Pravilo o jednakosti nasljedničkih kvota važi za nasljednike istog stepena i istog kvaliteta srodstva, pa bilo da se oni pri nasljeđivanju koriste pravom predstavljanja ili ne. Ono reguliše uzajamne odnose između srodnika istog stepena srodstva. Pravo predstavljanja reguliše odnose između srodnika različitog stepena srodstva, omogućujući u tom slučaju da se skup srodnika daljeg stepena srodstva tretira kao jedan srodnik stepena srodstva ravan ostalim nasljednicima koji su bliži srodnici, dakle, kao takav skup, na osnovu prava predstavljanja dobije kao cjelina jednak dio kao i ostali nasljednici. Jednakost nasljedničkih kvota u ovom sistemu je dopunjena pravom priraštaja (jus accrescendi) koje automatski djeluje između srodnika istog stepena i istog kvaliteta srodstva, dakle unutar skupina koje predstavljaju linije, odnosno granicu, pa u krajnjoj liniji i sama koljena.

U slučaju da jedan srodnik koji treba da postane nasljednik, na bi htio ili ne bi mogao da u konkretnom slučaju postane nasljednik, njegov dio automatski i po sili zakona prirasta, pridodaje se srazmjerno tj. u jednakim iznosima, nasljednim dijelovima ostalih srodnika prvog stepena i istog kvaliteta srodstva, i to samo njihovim dijelovima. Ovo sve u cilju da se obezbijedi ravnomjerna podjela zaostavštine između grupa srodnika istog stepena srodstva. Primjer: Ako je iza ostavoca ostalo dva sina i tri unuka od ranije preminule kćeri, svaki od sinova će dobiti po $\frac{1}{3}$ zaostavštine, a svaki od unuka koristeći se pravom predstavljanja po dio od $\frac{1}{9}$. Ne postane li u konkretnim slučaju jedan od unuka nasljednik, neće ili ne može, onda njegov dio prirasta dijelovima ostalih unuka, tako da će sinovi opet dobiti po $\frac{1}{3}$ a dva unuka koja postaju nasljednici dio od $\frac{1}{6}$. Ne postane li jedan od sinova nasljednik u konkretnom slučaju njegov dio prirasta i dijelu drugog sina i dijelovima unuka koji će koristeći pravo predstavljanja imati isti stepen srodstva sa sinom ostaviooca, a to znači da će sin ostaviooca dobiti $\frac{1}{2}$ nasljedstva a tri unuka po $\frac{1}{6}$ nasljedstva.

Pravo pripraštaja je ustanova koja ima zadatak da izjednači položaj srodnika istog stepena i kvaliteta srodstva kao nasljednika. Ono predstavlja u punoj mjeri instituciju našeg prava jer se primjenjuje u svim koljenima i u pogledu svih srodnika.

U oviru parentalno-linearnog sistema treba jasno razlikovati primjenu prava predstavljanja i prava priraštaja. Ukoliko postoji mogućnost primjene i jedne i druge institucije, primjena prava predstavljanja uvijek prethodi primjeni prava priraštaja, sve dok u konkretnom slučaju postoji mogućnost primjene prava predstavljanja ne dolazi u obzir primjena prava priraštaja. Tek kada je pravo predstavljanja eventualno primjenjeno ili ako je njegova primjena isključena, dolazi mogućnost primjene prava priraštaja. Treba naglasiti da pravo priraštaja djeluje samo u korist srodnika istog stepena i istog kvaliteta srodstva, odnosno u korist grupe srodnika koji su pomoću prava predstavljanja prethodno primjenjenog, svi zajedno kao cjelina dobili nasljedno-pravni položaj srodnika blišeg stepena srodstva. Na taj način primjena prava priraštaja može ići bilo u korist svih srodnika koji se u konkretnom slučaju pojavljuju kao nasljednici, bilo u korist samo neke od njih (srodnici jedne grupe ili srodnici jednog ogranka).

U Bijeljini 10.02.2009. godine

Selma Šaćirović